

Posudek školitele
na disertační práci JUDr. Terezy Dleštkové
Poškozený a oběť trestného činu v kontextu restorativní justice

Disertační práce JUDr. Terezy Dleštkové byla vypracována jako výstup z doktorského studijního programu na Právnické fakultě UK v Praze. Během studia doktorandka splnila všechny povinnosti stanovené individuálním studijním plánem.

Zákonná podmínka publikace dílčích výstupů práce byla splněna, jak vyplývá z příloženého materiálu obsahujícího publikace, které byly uveřejněny s dílčími výsledky disertační práce, nebo budou uveřejněny s dílčími výsledky disertační práce. Zejména je třeba ocenit, že v seznamu jsou uvedeny dva cizojazyčné (španělské) tituly.

Přednosti práce i její nedostatky jistě uvedou oponenti této práce. Jako školitel uvádím několik obecných poznámek k obsahu této práce.

Předně je třeba ocenit aktuálnost zpracovávaného tématu, zejména ve spojení poškozený – oběť trestného činu.

Ochrana obětí trestných činů je v poslední době jedním z velkých témat trestního práva, kriminologie i viktimologie v kontextu kontinentální Evropy. Obětem trestných činů nebyla přibližně do poloviny minulého století věnována soustavná a soustředěná pozornost. Pozornost legislativy i nauky se soustředila především na osobu, proti které je vedeno trestní řízení, případně na oběť trestného činu jen jako na zdroj kriminalisticky relevantních informací a důkazů o trestném činu a osobě pachatele, případně jako na nositele nároku na náhradu škody. Přispívá k tomu skutečnost, že i samotný pojem oběti je mnohovrstevnatý, doslova hraje všemi barvami.

Postupně dochází ke zřetelným změnám. Od druhé poloviny minulého století se v Evropě kriminologický výzkum začal orientovat na problematiku obětí trestných činů, z nichž se pozvolna stává jedno z klíčových diskusních témat na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. O problematiku obětí se zajímá poměrně mladá vědecká disciplína – viktimologie. Postavení obětí se zlepšuje i pod vlivem přijímaných mezinárodních dokumentů. Vlna zvýšeného zájmu o oběti trestných činů zesílila od devadesátých let minulého století a zasáhla v posledních deseti letech také Českou republiku i Slovenskou republiku, kde se příslušné odborné kruhy začaly zajímat o otázku obětí trestných činů zevrubněji a komplexněji.¹

¹ Srov. zák. č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů, v České republice a zák. č. 274/2017 z. z., o obětech trestných činů a o změně a doplnění jiných zákonů, ve Slovenské republice.

Otázka oběti trestného činu tak přestala být jen otázkou právní.

Legislativní změny v jednotlivých státech EU jsou často inspirovány mezinárodními dokumenty, včetně podnětů plynoucích z evropského práva. Jejich uplatňování v národních legislativách ovšem závisí jednak na míře závaznosti příslušného evropského právního instrumentu, ale také na konkrétní připravenosti té či oné evropské země přizpůsobit své národní právo mezinárodním závazkům a doporučením.

V posledních letech jsou stále hlasitěji slyšet i hlasy různých, zpravidla nevládních organizací zaměřených na pomoc obětem kriminality, které se snaží, aby mnohdy neutěšená reálná situace obětí trestných činů se začala řešit mnohem účinněji než dosud. K aktivním organizacím v tomto směru náleží například nadnárodní organizace Victim Support Europe (založená v roce 1990 a působící do roku 2008 pod názvem Evropské fórum pro služby obětem trestných činů) sdružující v současné době 41 zejména nevládních národních evropských organizací pro pomoc obětem trestných činů z 26 evropských států.²

Také poškozenému je v poslední době věnována v literatuře i v praxi zvýšená pozornost, což se projevuje v několika směrech, například rozšířením typů nároků, které poškozený může žádat v adhezním řízení³, úvahami o možnosti aktivnější role poškozeného v trestním procesu (možnosti tzv. subsidiární obžaloby), návrhy na novou právní úpravu institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním a nakonec i přiznáním práva poškozeného na tzv. účinné vyšetřování.⁴

Z výše uvedeného vyplývá, že téma disertační práce dr. Terezy Dleštíkové je mimořádně aktuální a společensky závažné.

Za cíl své práce si autorka vytyčila hypotézu, zda alternativní řešení trestních věcí a programy restorativní justice přináší pozitiva pro účastníky trestního konfliktu, především pro poškozeného, resp. oběť trestného činu. Jak správně doktorandka uvádí, restorativní přístup k trestní spravedlnosti je relativně novým přístupem a pronikání principů restorativní justice do jednotlivých právních řádů a trestních politik je v současnosti celosvětovým trendem.

V tomto směru se domnívám, že doktorandka zadaný cíl práce splnila a oprávněnost restorativního přístupu potvrdila.

² <https://victimsupport.eu/about-us/our-members/> [zobrazeno 26. 5. 2019].

³ Srov. například zák. č. 181/2011 Sb., kterým došlo k rozšíření typů nároků, které může poškozený žádat v adhezním řízení.

⁴ Srov. například Blažková, K.: Právo na efektivní vyšetřování: dochází na třetím ústavním soudu k výrazné změně v koncepci ochrany základních práv?, *Jurisprudence*, 2016, č. 5, s. 3 -14; Ščerba, F.: Právo na účinné vyšetřování ve světle judikatury Ústavního soudu, *Trestněprávní revue*, 2016, č. 7 – 8, s. 157 – 163.

Autorka vychází z nadstandardního počtu odborných pramenů k danému tématu, včetně pramenů cizojazyčných (zejména španělských), což práci vysoce zhodnocuje. S použitými prameny pracovala korektně.

Osnova práce je logická. Disertantka rozdělila práci do úvodu, čtyř kapitol dále strukturovaných a závěru. Postupně pojednává o restorativní justici obecně, pojmu poškozeného a jeho procesních právech, dále o odklonech v trestním řízení obecně i o jednotlivých typech odklonu. V závěru pak zejména zdůrazňuje, že restorativní proces je schopen naplnit skutečné potřeby oběti více než klasický model trestního procesu.

Z hlediska použitých vědeckých metod nemám k obsahu práce žádné připomínky.

Disertační práce obsahuje bohatý souhrn poznatků o daném tématu, náročnost zpracování vyplývá především z okolnosti, že neexistuje přesná dělící čára mezi poškozeným a obětí trestného činu, často jedna osoba vystupuje současně v obou postaveních. Přináší nadnárodní pohled na celou problematiku.

Pokud jde o návrhy de lege ferenda, považuji je za přiměřené a dostatečně odůvodněné. Zejména bych plédoval pro návrh na doplnění ustanovení o účelu trestního řádu o požadavek, aby účelem trestního řádu bylo mimo jiné, aby poškození dosáhli uspokojení svých nároků.

Závěrem shrnuji: Podle mého názoru je disertační práce způsobilým podkladem pro její ústní obhajobu.

Práci JUDr. Terezy Dleštíkové doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.

V jejím rámci doporučuji, aby se kandidátka vyjádřila k problému: Právo poškozeného na účinné vyšetřování ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

V Praze 3. 6. 2019

prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.,
Právnická fakulta UK
Praha